

Paternalisme ved verdiendring hos pasienter med demens

Gunnar Salthe

HiØ

Paternalismeproblemet

- Demens senker intellektuelle prestasjonsevner
- Det går utover beslutningsevnen
 1. Det blir mindre beslutningsevne som krever respekt
 2. Personen kan ta beslutninger som vedkommende (eller andre) taper på i uakseptabel grad
- Man kan gi beslutningshjelp som pasienten godtar og er fornøyd med.
 - Styringen og ansvaret ligger da hos den som tar beslutningen
- Paternalisme er hjelp til beste for pasienten og som pasienten motsetter seg (ikke vil ha).
- Voksne, myndige personer har frihetsrettigheter, inngrep krever lovhjemmel og riktig begrunnelse

Spesielt for demente

- Personen har fram til nå hatt fulle frihetsrettigheter, med god grunn
- Før demens ble et problem, har pasienten tatt mange avgjørelser i saker som fremdeles er aktuelle
- Pasienten har ikke på noe tidspunkt ombestemt seg
- Den intellektuelle svekkelsen kommer og går, selv om den langsiktige tendensen er lavere beslutningsevne
 - Vedkommende trenger mer og mer beslutningshjelp
 - Pasienten trenger kanskje også annen hjelp, uten alltid å være enig i det, eller pasienter er uenig i valg av framgangsmåte

Autonomiprinsippet for frihet

Alle med tilstrekkelig evne til autonomi bør fritt kunne handle slik de finner best så lenge dette ikke hindrer andre i å følge det samme prinsippet.

- Slike aktører har evne til å treffe selvstendige avgjørelser (ikke styrt av andres innflytelse eller av naturlige tilbøyeligheter; styrt av fornuftslover, ikke naturlover).
- Det (skiller dem fra dyr og) gjør at de kan ta moralsk ansvar.
- For å kunne innfri ansvaret, må de kreve anledning til å handle ut fra det de finner best

De over terskelen har rett til å gjøre dumme valg

De under terskelen bør beskyttes og oppdras

Nytteprinsippet for frihet

Avgjørelser om pasientens liv skal tas av den personen vi kan si følgende om: Hvis vedkommende tar avgjørelsen, blir det best for pasienten.

Det skal ikke føre til at andres rettigheter brytes.

Det skal heller ikke føre til at andres interesser skades betydelig mer enn det pasienten vinner.

- Vi bør respektere enhver som unikt sentrum for opplevelser av subjektiv betydning.
- Evnen til å handle slik vi finner best er nyttig for oss. Folk bør handle fritt så langt det er nyttig.
- Prinsippetts siste avsnitt kan antagelig ikke begrunne tvang.
- Andres interesser beskyttes, pasientens interesser fremmes.

Ingen faste grenser

- Det fins ingen fast grense for klokskap slik at når folk har passert den, er det best om de bestemmer, og når de ligger under, er det best om andre bestemmer
 - Hvem som veit best varierer kontinuerlig:
 1. Det avhenger av saksforholdet
 2. Det avhenger av hvem som er til stede
- Derfor: Når det alt i alt er best at en annen person bestemmer, er det dumt (eller uansvarlig) å ikke la den andre ta avgjørelsen
 - Ingen bør ha rett til å gjøre dumme valg

Relevante nyttebetraktninger

- Pasientens interesser bestemmes av hans holdninger: Hva han er for eller imot.
 - Pasienten kan ha mistet kognitivt krevende verdier, uten å ha forkastet dem.
 - Reel ønskeoppfyllelse avhenger ikke av opplevd ønskeoppfyllelse.
 - Hvis paternalisme bygger på nytte og ikke respekt for avgjørelser, spiller det ingen rolle at verdien bare har blitt borte
- Bestemmelser for pasienten bør styres av hva han vil være for eller imot i den perioden avgjørelsen virker.
 - Det er riktig å påvirke ham hvis nytteprinsippet for tildeling av frihet anbefaler det.

Hvem er den demente personen?

Sjukdommen utvikler seg gradvis og symptomene slår inn og ut periodevis

- At preferanser endres er ofte uproblematisk.
- Problemet starter hvis preferansene endres i strid med streke vurderinger pasienten tidligere har hatt.
 - Pasienten blir da en annen person enn den vedkommende tidligere ønsket å være
- Hvilken preferanser bør vi ta hensyn til?
 1. Slik vedkommende var?
 2. Slik vedkommende er?
 3. Slik vedkommende vil bli i nær framtid?
 - Nytteprinsippet vil anbefale 2 og 3.

Tilbake til autonomiprinsippet?

- Autonomiprinsippet begrunner frihetsrettigheter med at tilstrekkelig beslutningsevne krever respekt
- Pasienten hadde bedre autonomievnner før og tok da avgjørelser i saker som fremdeles er aktuelle.
- Skal disse avgjørelsene fremdeles respekteres til tross for endringene i pasientens preferanser?
- Mange er bekymret for hvordan de vil komme til å oppføre seg hvis de skulle bli demente.
- De pårørende er emosjonelt knyttet til mor og far slik de husker dem.
- Bør vi godta en allianse på parti med pasientens gamle jeg og mot pasienten slik vedkommende er nå?

Nytte og på-og-av-problemet

- Hvis sykdommen er slik at det gamle jeg kommer på og av, bør behandlingen vingle alt etter pasientens eventuelle preferansesvingninger?
 - Det går utover pasienten, når han eller hun er sitt gamle jeg
 - Når pasientens gamle jeg er av, er pasienten muligens indifferent om saker pasienten hittil har brydd seg om?
 - Når pasienten er imot at noe gjøres til fordel for tidligere stabile preferanser, kan man kanskje vente til pasientens gamle jeg kommer på igjen?